

ТЕКСТО-ДИСКУРСИВНИЙ ПРОСТІР АНГЛОМОВНОГО ДЕРЖАВНОГО ГІМНУ У ФУНКЦІЙНО-ПРАГМАТИЧНОМУ ОБРАМЛЕННІ

Приходько А. М.

*доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри іноземної філології та перекладу
Національний університет «Запорізька політехніка»
вул. Жуковського, 64, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0001-5051-8711
aprykhod777@gmail.com*

Ключові слова: *англомовний державний гімн, дискурсивний жанр, клієнти і агенти дискурсу, предикативність, темпоральність, персональність, модальність, мовленнєвий акт, іллокуція.*

Статтю присвячено вивченню когнітивно-комунікативних параметрів англомовних текстів дискурсивного жанру «гімн». Англомовний державний гімн постає в уявленні сучасників як урочиста пісня про батьківщину, її героїчне минуле, щасливе сучасне та світле майбутнє. Будучи віршованим літературно-художнім текстом, він призначений для хорového виконання під час різних офіційних заходів і сприймається цільовою аудиторією не лише як один із символів держави, але й як невід’ємний складник її суспільно-політичного життя.

Лінгвістичний аналіз зазначених гімнів у пропонованій праці базується на поаспектному розгляді їхніх основних характеристик у функційно-прагматичних вимірах, із центром уваги на суперкатегорії предикативності та на теорії мовленнєвих актів. Тексти англомовних державних гімнів аналізуються з погляду на їхній інтенційний зміст, а також на шляхи та способи сугестивного впливу агентів дискурсу на його клієнтів.

Предикативна мережа текстів англомовних державних гімнів визначається взаємодією трьох комунікативно значущих субкатегорій – темпоральності, персональності, модальності комунікації. Доведено, що темпоральний візерунок текстів англомовних державних гімнів визначається переважним використанням лише двох часових форм (Present Simple і Future Simple) зі значною перевагою першої. Інші часові форми або відсутні, або не є статистично релевантними. Персональність цих текстів реалізується за посередництвом діалогу та монологу за абсолютного переважання першої, а рух мовленнєвих сигналів відбувається лише в одному напрямку – від агента дискурсу до клієнта, без респонсивних реплік останнього. Вибірково поводить себе й категорія модальності, яка віддає абсолютну перевагу засобам своєї внутрішньої реалізації (індикатив, імператив), а серед своїх зовнішніх засобів скупі використовує лише два модальні дієслова – “may” і “shall”.

З’ясовано, що прагмасемантична організація текстів англомовних державних гімнів окреслюється різноспрямованими іллокутивними векторами. Найпоширенішим способом утілення прагматичних настанов клієнтів дискурсу тут стає констатувальна нарація. Водночас не директиви і не промісиви з їхньою нав’язливою прямою, а саме констативи з їхнім ненав’язливим інтенційним форматом виявляються здатними чітко та ясно донести до клієнтів дискурсу провідну національну ідею, здатну згуртувати націю в деяку міцну та неподільну сутність, у якій пануватимуть непохитні моральні цінності.

TEXT-DISOURSE SPACE OF ENGLISH-LANGUAGE STATE ANTHEM IN THE FUNCTIONAL-PRAGMATIC FRAMEWORK

Prykhodko A. N.

*Doctor of Philological Sciences, Professor,
Professor at the Department of Foreign Philology and Translation
Zaporizhzhia Polytechnic National University
Zhukovskoho str., 64, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0001-5051-8711
aprykhod777@gmail.com*

Key words: *English-language state anthem, discursive genre, clients and agents of discourse, predicativeness, temporality, personality, modality, speech act, illocution.*

The article is devoted to the study of cognitive-communicative parameters of English-language texts of the discursive genre “anthem”. The English-language national anthem appears in the imagination of contemporaries as a solemn song about the homeland, its heroic past, happy present and bright future. Being a versed literary and artistic text, it is intended for choral performance during various official events and is perceived by the target audience not only as one of the symbols of the state, but also as an integral component of its social and political life.

In the proposed work, the linguistic analysis of the mentioned anthems is based on an aspect-by-aspect consideration of their main characteristics in functional-pragmatic dimensions, with a focus on supercategories of predicativeness and on the theory of speech acts. The texts of the English-language national anthems are analyzed from the point of view of their intentional content, as well as the ways and means of the suggestive influence of discourse agents on their clients.

The predicative network of English state anthems is determined by the interaction of three communicatively significant subcategories – temporality, personality, modality of communication. It is proved that the temporal pattern of the texts of English-language national anthems is determined by the predominant use of only two tense forms (Present Simple and Future Simple) with a significant advantage of the former. Other tense forms are either missing or not statistically relevant. The personality of these texts is realized through dialogue and monologue with the absolute predominance of the former, while the movement of speech signals occurs in only one direction – from the agent of discourse to the client without the latter’s responsive lines. The category of modality also behaves selectively, which gives absolute preference to the means of its internal realization (indicative, imperative), and among its external means sparingly uses only two modal verbs – “may” and “shall”.

It has been found that the pragmatic-semantic organization of the texts of English-language national anthems is outlined by multidirectional illocutionary vectors. The most common way of implementing the pragmatic instructions of the clients of the discourse here is the ascertaining narration. At the same time, neither the directives nor the promissives, with their intrusive directness, but rather the constatives, with their unobtrusive intentional format, are able to clearly convey to the clients of the discourse the leading national idea, capable of uniting the nation into some strong and indivisible entity, in which they will rule unshakable moral values.

Вступ. Феномен «гімн» є добре відомим філологічній науці, зокрема літературознавству. Останнє уналежнює його до розряду віршованих літературно-художніх жанрів [6; 7; 12], іноді – до мовленнєвих жанрів [3], підкреслює, що він є най-

давнішим твором культового походження, різновидом релігійної та героїчної лірики [2; 7; 11].

Нині він використовується в досить широкому діапазоні: від індивідуальних гімнів окремих осіб, регіональних гімнів на славу рідного краю

(міські, селищні), інституційно-корпоративних гімнів (шкільні, банківські, професійні) до гімнів окремих країн. Саме останні постають поряд із конституцією, гербом і прапором як найважливіші символи держави.

Державний гімн являє собою віршований літературно-художній текст короткого формату, призначений для хорového виконання під час різних офіційних заходів. У цьому своєму амплуа він є невід'ємним складником суспільно-політичного дискурсу країни та її інституцій. Об'єктом цієї ж розвідки є англійські державні гімни (далі – АДГ) – група текстів, виконаних англійською мовою (гімни США, Великої Британії, Канади, Австралії, Ірландії, Гаїї, Гани, Нігерії, Уганди, Південної Африки тощо, разом – 15 текстів).

Повертаючись знову до філології, зазначимо, що вона – це не тільки літературознавство, а й мовознавство. На відміну від першого, де об'єкт цього аналізу вважається добре вивченим, друге дивним чином усе ще не змогло приділити йому належної уваги [4; 9; 12].

Насамперед зауважимо, що з лінгвістичного погляду АДГ можуть розглядатися як **дискурсивний жанр** гібридного типу, оскільки в ньому сходяться та взаємодіють різні дискурсивні формації – художня, політична, ритуальна, патріотична. Як і будь-який мовленнєвий продукт, занурений у життя, дискурсивний жанр «гімн» екзистенційно залежить від homo loquens у двох своїх утіленнях – агента та клієнта. Перший виступає в текстовій тканині АДГ як суб'єкт мовлення, адресант, ліричний герой, пропагандист, ідеологічний глашатай. Другий – як об'єкт мовлення, адресат, споживач. Характерною для них рисою є демонстративна неприхованість колективного образу агента дискурсу та розмитість і знеособленість його клієнта.

З огляду на це доцільним є окреслення предметної області цієї розвідки в межах комунікативно-прагматичного аранжування текстів АДГ, визначивши й описавши його у предикативних і прагмасемантичних вимірах.

1. Предикативна мережа текстів АДГ задається однойменною фундаментальною граматичною (супер)категорією. Формально предикативність [5, с. 280] спирається на три (суб)категорії – темпоральність, персональність і модальність, які можна вважати каталізаторами комунікації. Будучи за своєю природою морфологічними, вони (категорії) виявляються синтаксично значущими, бо вся їх морфологія поставлена на службу синтаксису. Інакше кажучи, сприяючи «ферментуванню» номінативних одиниць у комунікативні, предикативність перетворює не-речення на речення.

1.1. Темпоральний візерунок текстів АДГ спирається на три часові перспективи (times): минуле,

теперішнє, майбутнє. Минуле та майбутнє нескінченні, тоді як теперішнє є лише миттю між ними. Воно є моментом безпосереднього сприйняття мовцем об'єктивної дійсності, її когнітивної обробки та вербального кодування в інформацію для передачі адресату. Усі ці зорієнтовані на момент мовлення, який і стає точкою відліку та часового упакування інформації у вербальні вбрання – лексичні, граматичні, лексико-граматичні. Для текстів АДГ оптимальним є граматичний засіб упаковки у вигляді часової форми (далі – ЧФ, tens).

Темпоральна мережа текстів АДГ формується більш ніж на 70% ЧФ презентного ряду, де більшість становить Present Simple (гімн Сьєрра-Леоне – 100%). П'яту частину (19%) часового аранжування цих текстів утворює футуральний ряд (*Together we'll always stand; In peace and friendship we'll live /Уганда/; We will o'er all prevail; We'll meet the foe with valour unpretending /Ліберія/*), тоді як претерітальний ряд (Past-форми) фактично відсутній. Водночас не можна не помітити, що серед як презентних, так і футуральних форм переважають прості, а тривалі (Continuous) і перфектні ЧФ або геть відсутні або виявляються статистично не релевантними.

Це пов'язано, вочевидь, із загальною настановою урочисто-офіційного жанру «гімн» на стабільність визначеного стану речей, на надійність держави, на непорушну єдність державних і соціальних інститутів. Усе позитивне **зараз** буде існувати та примножуватися **потім**, у майбутньому. Звідси й ретельне уникнення згадок про минуле та плінне. Темпоральне оформлення текстів АДГ відбиває у своїй суті ідею злуки теперішнього з майбутнім, ретельно «омінає» минуле, ухилиється від будь-яких його рефлексій у тканині тексту. За допомогою ЧФ Present Simple просувається ідея того, що у країні є все для щастя та вдоволення громадян, які в разі необхідності мають піднятися на її захист. Пор.: *O Canada! | Our home and native land! | True patriot love in all of us command. | With glowing hearts we see thee rise, <...> | O Canada, | We stand on guard for thee.*

Єдиним винятком із цієї системи є гімн США, у якому використано майже всі ЧФ (окрім Continuous). Він утверджує міць і силу країни в теперішньому й орієнтує її громадян на майбутнє, розповідає про бомбардування форту Мак-Генрі у 1812 р. «Замішаний» на цій історичній події, гімн США героїзує перспективу минулого, що особливо помітно в першій строфі, яка, власне, і присвячена події, хоча починається й закінчується ЧФ Past Simple: *What so proudly we hailed at the twilight's last gleaming, | O'er the ramparts we watched, were so gallantly streaming?* Ніби беручи минуле у свої обійми, гімн США попереджає: без

нього (минулого) не було б ані теперішнього, ані майбутнього.

Водночас агент дискурсу не забуває згадати тих, кому країна завдячує своєю свободою. Використання ним ЧФ Present Perfect, чиє головне завдання показати минулу дію як чинну в теперішньому, є досить вдалим риторичним кроком: *Their blood has washed out their foul footsteps' pollution*. Четверта строфа гімну США починається з Future Simple, що неначе підкреслює щасливу долю вільних людей: <...> *when freemen shall stand | Between their loved homes and the war's desolation*.

Тож, зміна часової перспективи, перехід від Present Simple до Present Perfect ненав'язливо передає поступальний рух країни до щасливого теперішнього, а Future Simple, у свою чергу, підтримує відчуття стабільності й упевненості у світлому майбутньому.

1.2. Предикативна картина текстів АДГ тісно пов'язана і з категорією **персональності**, яка фіксує участь комунікантів в інтеракції та їхній рольовий статус – як учасника (1-а та 2-а ос.) або як не-учасника (3-я ос.) ситуації спілкування. Статус особи зазвичай фіксується флексивним афіксом у дієслові-присудку і/або пов'язаним із ним особовим займенником [10, с. 344].

Агент дискурсу, його ліричний герой у текстах АДГ є складно і водночас просто організованою маскою. Він не має ознак реального автора, а творить нарацію від імені колективу – абстракції «держава», її громадян, її еліти, її патріотів. Агент дискурсу – це завжди 1-а особа множини, яка імпліцитно моделює, але експліцитно не вибудовує діалогу із 2-ю особою, із залученням або без залучення 3-ї особи. Загалом архітектоніко-мовленнєвий формат текстів АДГ не терпить полілогів, а обмежується діалогом і монологом. В обох випадках активним його учасником залишається анонімний агент дискурсу.

Варто, однак, зазначити, що діалогом таку нарацію можна назвати лише умовно. В АДГ він є вельми специфічною формою, яка являє собою своєрідну вулицю з однібічним рухом, де не відбувається міни комунікативних ролей, а суб'єкт мовлення навіть не розраховує на респонсивні репліки об'єкта мовлення. Для дискурсивного жанру «гімн» хорошою 2-ю особою є мовчазна особа – особа, яка не мовить, а споживає мовлення разом з усією його експресією, патетикою та сугестією.

Тож центральною фігурою персонального візерунка АДГ є колективний агент дискурсу, а його контрагентом – країна, батьківщина, держава (*O Canada! Our home and native land!; Oh Uganda! the land of freedom; Advance Australia fair!; O Ghana; Singing thy praise; All hail, Liberia, hail!; Dear land*

of Guyana) або увесь народ (*Australians all let us rejoice, For we are one and free; Men of ev'ry creed and race Gather here before Thy face* /Н. Зеландія/.

Персонально-діалогова картина текстів АДГ може структуруватися в діадний і тріадний способи. Перший передбачає почергове апелювання агентів дискурсу спочатку до Бога, а потім – до країни. Або навпаки. Так, у гімні Нігерії, який складається із двох строф, у першій із них озвучується апелювання до країни (*Arise, O compatriots, Nigeria's call obey | To serve our fatherland*), а у другій – до Бога (*Oh God of creation, direct our noble cause | Guide our leader's right*). Тріадна модель досить переконливо унаочнюється в гімні Гани, де всі три мовленнєві кроки почергово розгортаються в такій послідовності: спочатку йде «Агент/Ми ↔ Бог» – звернення (*God bless our homeland Ghana, | And make our nation great and strong*), на зміну йому приходять «Агент/Ми ↔ Гана» – звернення (*Hail to thy name, O Ghana, | To thee we make our solemn vow*) і насамкінець «Агент/Ми ↔ усі ви» – звернення (*Arise, arise, O sons of Ghanaland, And under God march on for evermore*).

У разі ж апелювання агента дискурсу до Бога обов'язково з'являється 3-я особа, яка хоч і не є учасником комунікації, проте залишається її важливою ланкою, бо йдеться про екзистенційну долю країни. Пор.: *God save the King; On Thee our hopes we fix* /СК/; *God keep our land glorious and free!* /Канада/; *God bless our homeland Ghana; God defend our free land* /Н. Зеландія/. Особливу роль відіграє 3-я ос. одн. у гімні США, де вона зарезервована за головним національним символом – прапором. Початок гімну – апелювання до умовного громадянина (*O say can you see by the dawn's early light, <...> O say does that star-spangled banner yet wave*), а *you*-звернення ніби спрямовує свої сугестивні промені на кожного американця і має на меті викликати відчуття патріотичної наснаги.

У гімні США це видно особливо випукло. Він постає як одна суцільна композиційно-мовленнєва форма «оповідь», увесь інформаційний ресурс якої виявляється втиснутим у діалог між 1-ю (*мовить*) і 2-ю (*мовчить*) особами. Між цими двома особами – суцільне нашарування фактів, подій, явищ, виконуваних 3-ю особою. Таким способом розгорнення патріотичного нарративу в тексті гімну фактично «зсувається» до внутрішнього монологу ліричного героя з його питаннями, міркуваннями, сподіваннями. Монологічна архітектоніка трапляється і в текстах гімнів Ірландії, Гамбії, Сьєрра-Леоне. Найбільш характерним щодо цього є АДГ Ірландії, агент якого (*soldier*) тричі ототожнює себе з особовим займенником *we* (*Soldiers are we*).

На цьому тлі не можна не помітити, що гімни США, Австралії, Нової Зеландії, Ірландії, у яких

ужито особовий займенник *we* та його деривати, випадають із загальної картини, адже в інших АДГ на їхньому місці фігурують архаїчні *thee* (тебе) і *thy / thine* (меї), особливо у зверненнях до Бога, як це прийнято в Біблії. Таке використання займенникових архаїзмів надає текстові АДГ урочистості, поетичності, піднесеності.

1.3. **Категорія модальності**, спеціалізована на вираженні ставлення мовця до своєї думки, є також невід'ємною частиною предикативної мережі текстів АДГ. Загалом вона поділяється на внутрішню (зосереджена у присудку у вигляді дієслівного способу – розповідність / індикатив, спонукальність / імператив, умовність / суб'юнктив) і зовнішню (поза присудком у вигляді модальних слів). Індикатив та імператив тісно поєднані з персональністю, у яку вони виявляються вбудованими за зразком дифузії.

Серед засобів внутрішньої модальності найпродуктивнішими в текстах АДГ є оптативний імператив, або спонукальність бажання. Яскравий зразок цього – звернення до Бога щодо захисту вітчизни: *Oh Uganda! may God uphold thee; God bless our homeland Ghana; Keep us, great God of nations, | To The Gambia ever true; God defend New Zealand*. Остеронь у своїх стосунках з Богом стоїть гімн США: він не просить, не благає, не закликає, а твердо й упевнено заявляє: *And this be our motto: "In God is our trust"* (індикатив).

Вельми прикметним у контексті аналізу є британський гімн, у якому тричі звучить рефренне звернення до Бога із благанням захистити короля (*God save our {gracious} King*) і безліч разів – прохання у вигляді простої імперативної форми зробити щось корисне для народу (*O Lord, our God, arise; | Scatter his enemies; | Confound their politics; | Frustrate their tricks; Save us all; And ever give us cause | To sing with heart and voice*).

Увесь текстовий простір гімну рясніє висловленнями імперативно-оптативного характеру і лише одне з них (*On Thee our hopes we fix*) оформлено індикативом. На відміну від нього, у гімні Канади все навпаки: одне-єдине речення в імперативі (*God keep our land glorious and free!*), а решта – в індикативі (усього їх п'ять, три з яких являють собою індикативну обіцянку: *We stand on guard for thee*).

У текстах АДГ цілковито відсутні такі маркери зовнішньої модальності, як модальні слова (*perhaps, probably, evidently, apparently, evidently, certainly / for certain, surely, highly / very likely, without fail* тощо). Натомість тут рясніють модальні дієслова *may* і *shall* як сигнали мрій, сподівань, закликів і навіть погроз. Найчастіше трапляється імператив з *may* (*Long may he reign. May he defend our laws; May Thy blessings never cease /СК/*) або індикатив з *may* чи *shall* (*We strive and work and pray,*

| That all may live in unity; And the star-spangled banner in triumph shall wave /США/). Особливо багато таких закликів за допомогою модальних дієслів з інфінітивом і/або імперативних кліше містить гімн СК (*Long live our noble King; make them {enemies} fall; Long may he {king} reign; On him be pleased to pour; May he defend our laws*).

У досить значному за обсягом гімні США лише один раз використано імператив (*May the Heav'n rescued land*). Витриманий майже цілком в індикативі, текст цього гімну не містить закликів, обіцянок, погроз, клятв тощо. Ретельно обходячи теперішнє, він майструє свій модальний візерунок у вигляді емоційно піднесеної нарації про боротьбу предків у минулому за достойне та світле майбутнє.

Отже, модальність текстів АДГ орієнтована на внутрішні засоби. Випромінюючись переважно із предикативного ядра, вона спирається на модуси імперативності й індикативності, тоді як модус умовності є для англійського гімну взагалі неприйнятним.

2. **Прагмасемантична організація** текстів АДГ набуває особливої значущості в контексті цієї розвідки. Попри те, що гімн, обряджений у вбрання художнього твору, є водночас і державним документом, наділений набором «мобілізаційних» функцій. Вони (функції) сукупно запрограмовані на персуазивний і /або сугестивний вплив на цільову аудиторію – клієнтів дискурсу, громадян держави.

Вивчення прагматичної організації тексту найбільш прийнятне у вимірах його актомовленнєвого аранжування. Відомо, що воно передбачає розгляд речень-висловлень і/або реченнєвих ланцюжків (інтерацій) у триєдності локуції, іллокуції та перлокуції [8, с. 82]. Перша пов'язана з вербальною оболонкою мовленнєвого акту, третя – з посткомунікативними наслідками (важко піддаються філологічному осмисленню), а ось іллокутивний алгоритм тексту якраз і може стати предметом прискіпливої лінгвістичної уваги.

Іллокутивна карта – це результат окремого або комбінованого використання різних мовленнєвих актів (констативів, директивів, квеситивів, промісивів, фативів) у режимі єдиного дискурсивно-текстового цілого. На цьому тлі відмітимо, що використання мовленнєвих актів у вербальній діяльності людини регулюється способом / режимом пристосування її мовлення до життєвого світу. Таких способів два: «світ → слово» і «слово → світ» [13, с. 13]. У першому випадку мовець спостерігає й «омовлює» світ (ε-режим), у другому – намагається змінити його (світ) руками свого комунікативного партнера (*має-бути*-режим).

2.1. Найпоширенішим способом вербальної рефлексії світу, що його спостерігає мовець,

є **констатив** (декларатив). Широкого використання констатив набуває і в текстах АДГ, адже його інтенційним змістом є задоволення інформаційних потреб адресата. Оскільки типовою формою його реалізації є розповідне речення, то воно стає і переважною формою втілення розповідних інтенцій, передбачених державою, у текстах АДГ.

Зокрема, це може бути повідомлення про славетне минуле (*And the rockets' red glare, | the bombs bursting in air, Gave proof through the night that our flag was still there /США/*), опис рідного краю (*We've golden soil and wealth for toil, | Our home is girt by sea; | Our land abounds in Nature's gifts | Of beauty rich and rare /Австралія/*), портретування життєвого світу народу (*Oh Uganda! the land that feeds us By sun and fertile soil grown*) тощо.

Досить характерні для окремих гімнів ланцюжки констативів, що шикуються дружніми сурядними шеренгами. Пор.: *Soldiers are we, | whose lives are pledged to Ireland, | Some have come | from a land beyond the wave, | Sworn to be free, | no more our ancient sireland, | Shall shelter the deport or the slave /Ірландія/*. У цих рядках сама мова відкидає ідею підпорядкованості когось-чогось комусь-чомусь (підрядність) і проголошує ідею незалежності (сурядність). Ряди констативів – рівноправні учасники дискурсивної діяльності.

Констатив є надійним засобом змалювання різного роду композиційно-мовленневих форм (історичної ретроспективи, оповіді, портрету, пейзажу) – усього того, що необхідно ліричному герою для створення урочисто-піднесеного настрою та патріотичного налаштування свого комунікативного візаві. Констатив у текстах АДГ – це єдина іллокуція, яка нікому нічого не нав'язує, ні до чого не підштовхує, а лише спостерігає та повідомляє («світ → слово»). У текстах АДГ констативи залишають клієнтові дискурсу право самому вирішувати, як цієї інформацією розпорядитися.

2.2. На відміну від констативу, **директив** відбиває ідею пристосування клієнта дискурсу до життєвого світу. Вістря директиву завжди спрямоване на ліквідацію status quo, для чого в його арсеналі наявні різні семантичні важелі (наказ, прохання, рекомендація тощо). Перлокутивна настанова директиву полягає у здійсненні впливу на діяльність адресата, упритул до виконання ним визначених невербальних дій [14, с. 134], а канонічною формою його реалізації є імперативне речення. Директивний окрас – невід'ємна риса текстів АДГ, хоча й тут не обходиться без винятків, Один із них – гімн Ірландії – випадає із системи, бо не містить жодних директивів.

Є декілька способів утілення директивної настанови в текстах АДГ. Насамперед це прохання. З ним звертаються зазвичай до Бога, як, напри-

клад, у гімні СК, де йдеться про збереження спочатку однієї особи – короля (*God save the King*), а потім – і всього народу (*God save us all*). Із проханнями про збереження нації звертаються до Бога й гімни Нової Зеландії (*God defend our free land*), Гани (*God bless our homeland Ghana*), Гамбії (*Keep us, great God of nations*) тощо. Проте у більшості АДГ країн Глобального Півдня простежується тенденція до мовленнєво-сугестивних переходів від прохань божественно-директивного до прохань приземлено-директивного порядку. Так, гімн Гани, віддавши належне Всевишньому (*God bless our homeland Ghana, And make our nation great and strong*), переходить до насущного (*Raise high the flag of Ghana* та *Arise, arise, O sons of Ghanaland, | And under God march on for evermore*), де звучить сувора команда громадянам для виконання.

Другий спосіб – експресивний заклик до країни / нації / громади, про славу й майбутнє якої цей гімн. Пор.: *O Canada! Our home and native land!; Oh Uganda! the land of freedom; All hail, Liberia, hail!*. Часто такий заклик супроводжується конкретизацією директивної настанови: *Australians all let us rejoice* або *In joyful strains then let us sing "Advance Australia fair!"*. Іноді директивний акт може отримати пояснення: *With courage let us all combine | To advance Australia fair*.

Не можна не помітити, що окремі тексти АДГ містять цілі ланцюжки директивів. Так, гімн СК, який складається із трьох строф, виглядає одним суцільним директивом. Відверто експлікуючи звернення до Бога, цей гімн навіть «умудряється» через Бога віддавати накази й команди королю. Текст гімну вибудовує в одній строфі цілі три ланцюжки директивних інтенцій: заклик до Бога (*God save us all*) – доручення Богу віддати наказ королю (*Thy choicest gifts in store, | On him be pleased to pour; | Long may he reign*) – прохання до Бога (*And ever give us cause | To sing with heart and voice | God save the King*). Із 20 рядків, розподілених між трьома строфами, 19 утворюють ешелони директивів і лише одна з них «упакована» у вбрання констативу (*On Thee our hopes we fix*).

У директивному режимі нарації витримано й увесь п'ятистрофний гімн Нової Зеландії з його 40 рядками без жодного пунктуаційного знака між ними. Така композиція нагадує молитву, у якій під рефрен *God defend New Zealand* реалізується низка прохань до Всевишнього: благословити землю, зробити країну великою, примусити ворогів утікати, зберегти мир тощо. Тож гімн-молитва постає перед його клієнтами як своєрідне директивне полотнище з низками переходів від закликів до прохань і наказів, а від них – знову до закликів. У такому режимі витримано й АДГ Гани.

Директив є його налаштуванням на невербальну активність, за допомогою чого суб'єкт

мовлення намагається реалізувати свою мету через зміну поведінки об'єкта мовлення [8, с. 45], цілком відповідає напряду пристосування директивного висловлення за моделлю «слово → світ». У нашому випадку – це слово агента дискурсу (за дорученням влади, громади, колективу небайдужих) покликано здійснювати сугестивний тиск на клієнтів дискурсу (нація, громадяни, еліти) з метою виховання патріотизму або його підтримання в активному стані. Деякою мірою із цією настановою корелює й інтерогатив, який іноді небезпідставно вважають різновидом директиву.

2.3. *Інтерогатив* (квеситив) як мовленнєвий акт когнітивного озадачування здійснює запит на деяку інформацію для заповнення знаннєвих лакун мовця. На відміну від констатива, який пропонує адресату лише сприйняття інформації, інтерогатив спонукає його до репліки-відповіді – інформаційної реакції. Водночас саме остання є передумовою його успішності, його перлокутивним ефектом.

Сам собою інтерогатив не можна визнати типовою рисою текстів АДГ, бо він не сприяє дискурсивній різнобарвності цих текстів, не утворює однорідних іллокутивних ланцюжків та й використовується далеко не в усіх гімнах. У текстовому просторі АДГ інтерогатив є радше винятком, ніж правилом, бо фіксується лише в гімні США та й то у формі риторичних питань. Питання використовуються в ньому для того, щоб підкреслити якийсь момент, а не для того, щоб поповнити епістемічний світ клієнтів нарації. У гімні чотири рази вжито розгорнуті риторичні питання: двічі в першій строфі та по одному разу у другій і третій. Попри те, що типове пристосування квеситива «слово → світ» тут не лежить на поверхні, а приховане в когнітивних глибинах агентів дискурсу, воно, як здається, усе одно успішно чинить свою сугестивну справу: *O say can you see by the dawn's early light, | What so proudly we hailed at the twilight's last gleaming, | Whose broad stripes and bright stars through the perilous fight, | O'er the ramparts we watched, were so gallantly streaming?*

Виконаний у ритмі скандинавської Саги, гімн США в його риторично-питальній частині є своєрідним актом експресивного нагадування, апеляції до глибоких патріотичних почуттів, надривом душі ліричного героя. Усе це, безперечно, сприяє зміні внутрішнього світу клієнтів патріотичного дискурсу. Ліричний герой не вимагає поділитися інформацією, а активує ту, що залягла в його душі, і тим самим схиляє діяти на користь своєї країни. Він рішуче вказує на об'єкт атаки – банду ворогів: *And where is that band who so vauntingly swore | That the havoc of war and the battle's confusion, | A home and a country, should leave us no more?* Сугестивне озадачування межує в цьому мовленнєвому акті з

розмірковуванням, результатом чого може стати зміна лінії поведінки об'єктів мовлення в уміло скерованому напрямі.

Попри те, що інтерогатив може посприяти поведінковим змінам серед клієнтів дискурсу, його сугестивний ресурс мало підходить для жанру «гімн». Мабуть, через те, що поповнення інформаційного банку даних клієнтів не входить до кола першочергових завдань гімну, інтенціонал якого – патріотичне виховання («зміняти світ»), він не може бути експліцитним заклик до дії. Інтерогативний заклик є чужим не тільки для інших гімнів, а й для згаданого гімну США, адже навіть у ньому не йдеться про якість там «слово → світ» – пристосування, а йдеться про нагадування, експресію впливу, апеляцію до патріотичних почуттів.

2.4. *Промісив* (комісив), формою реалізації якого може бути як розповідне, так і спонукальне речення із прагматикою обіцянки. Обіцянки взагалі не прийнято роздавати направо й наліво, оскільки «комісиви не тільки зв'язують мовця, але й роблять його причетним до сфери адресата» [1, с. 646]. Інакше кажучи, реалізація обіцянок призводить радше до зміни життєвого світу агента дискурсу, ніж його клієнта. Тож як мовленнєвий акт промісив є малочастотним серед текстів АДГ, хоча, як видається, виявляється досить сильним риторичним засобом сугестивного переконування клієнтів.

Зокрема, гімн Австралії проголошує обіцянку того, що вже давно реалізовано в інших країнах Співдружності, але ще не виконано удома, хоча і є життєво необхідним для нації та її принципів: *Beneath our radiant southern Cross, | We'll toil with hearts and hands; | To make this Commonwealth of ours | Renowned of all the lands; | For those who've come across the seas.*

Спостереження показують, що АДГ розвинутих країн не схильні до використання промісивів (виняток – Австралія), зате АДГ країн, які розвиваються, ставляться до них досить люб'язно. У їхніх гімнах промісиви набувають різного вигляду та сили. Тут трапляються експресивні, слабкі, непрямі, перформативні тощо обіцянки. Так, міцною риторичною експресією володіють промісиви в гімні Ліберії *We'll shout the freedom* у першому вірші та *We will o'er all prevail* і *We'll meet the foe with valour unpretending* у другому, які фактично обрамляють увесь іллокутивний візерунок тексту. Аналогічно й гімн Гаяни: *Dear land of Guyana, to you will we give, | Our homage, our service, each day that we live.* Натомість цілковитою відсутністю експресії, зате із твердою упевненістю звучить промісив у гімні Ірландії: *Tonight we man the "bearna baoil", | In Erin's cause, come woe or weal.* Досить слабкою сугестивною

силою вирізняється промісив *We'll always stand, | The Pearl of Africa's Crown /Уганда/* зі спробою (у вельми абстрактних тонах) запевнити громадян (від їхнього ж імені!) у рішучості відстоювати свою країну.

Значною сугестивною силою володіють перформативні промісиви. Пор.: *To thee we make our solemn vow: | To serve thee, Ghana, now and evermore; We pledge our firm allegiance, | Our promise we renew /Гамбія/; Your children salute you, dear land of the free /Гаяна/; We pledge our devotion, our strength and our might, | Thy cause to defend and to stand for thy right; | All that we have be ever thine own /Сьєрра-Леоне/*. Перформативна обіцянка щось робити на благо батьківщини є водночас і клятвою, і її виконанням, адже клятва сама собою вже є дія. Пристосування за моделлю «слово → світ» тут трансформується в модель «слово = світ». Перформативна обіцянка є водночас іллокутивною обіцянкою всього і всім у момент мовлення, і перлокутивною обіцянкою нічого нікому в перспективі свого посткомунікативного результату.

У зв'язку із прагмасемантичним обрамленням текстів АДГ не можна не звернути увагу на гімн Південно-Африканської Республіки. Він складається із чотирьох строф, кожна з яких виконано однією з офіційних мов (зулу, сесото, африкаанс, англійська). У першій строфі, як це, власне, і прийнято в африканській комунікативній культурі, мовою зулу озвучується апелювання до Бога (фатична іллокуція) з переходом у прохання про благословення (директив). У другій строфі мовою сесото здійснюється розвиток і посилення директивної настанови із благанням захистити націю. У 3-й і 4-й строфах – різкий перехід спочатку до констативу з описом краси країни (африкаанс) і насамкінець в останній строфі (англійська) з'являється композитний мовленнєвий (дискурсивний) акт: *Sounds the call to come together; | And united we shall stand, | Let us live and strive for freedom, | In South Africa our land*. Цей дискурсивний акт складається із чотирьох сурядно вишикуваних іллокуцій: констатив – промісив – директив – констатив. Разом вони б'ють в одну точку, проголошуючи клятву вірності державі, де завершувальний констатив не є випадковим, а є цілеспрямованою формою аргументування клятви.

Отже, основний тягар іллокутивної організації текстів АДГ покладено на констативи, які стають основною компанування їхнього текстового простору. Очевидно, причиною тому є той факт, що їхня сутність полягає у спогляданні світу та відбитті його у слові. Натомість усі інші іллокуції вчиняють навпаки, бо призначені для зміни стану речей, що склався в позамовному світі. Клієнт дискурсу, якому делеговано право виступати від імені держави, закликає / благає / просить / наказує діяти

(директив), обіцяє (комісив), клядеться (перформатив) змінити світ на краще. Однак виміряти й оцінити посткомунікативні наслідки «гімнної» діяльності клієнти цього дискурсивного жанру нині нікому ще не вдалося. Та й чи були спроби?

Висновки. Феномен «гімн» має подвійне витлумачення у філологічній науці. По-перше, літературознавство, до кола уваги якого він потрапив з давніх-давен, розглядає його як віршований літературно-художній жанр, призначений для хорového виконання під час офіційних заходів – релігійних і героїчно-ритуальних. По-друге, мовознавство, яке почало цікавитися ним зовсім недавно, пропонує розглядати гімн у контексті когнітивно-комунікативної парадигми знання як дискурсивний жанр гібридного типу із двома дійовими особами – агентом/ами і клієнтом/ами дискурсу.

Предметна область германського мовознавства уможлиблює багатоаспектний розгляд текстотипу «державний гімн». Вона може бути окреслена як у категоріях традиційної структурної лінгвістики, так і в рамках когнітивно-комунікативної парадигми. Для пропонованої праці доцільним виявився акцент на функційно-прагматичних параметрах текстів АДГ з особливим наголосом на їх предикативній і актомовленнєвій організації.

Предикативна мережа текстів АДГ задається взаємодією трьох предикативно значущих субкатегорій – персональності, модальності та темпоральності, які являють собою каталізатори комунікації.

На темпоральній карті текстів АДГ релевантними виявляються часові форми Present Simple і Future Simple зі значною кількісною перевагою першої. Інші часові форми або відсутні, або не є статистично релевантними. Персональна карта зумовлюється різною вагомістю трьох задіяних у текстах АДГ осіб, які реалізуються в діалогічному або монологічному мовленні. Рух мовленнєвих сигналів відбувається лише в одному напрямку – від агента дискурсу до клієнта, без респонсивних реплік останнього. Діалог виявляється в текстах АДГ не тільки «усіченою» архітектоніко-мовленнєвою формою, а й способом поступового переходу до внутрішнього монологу як риторично більш впливового засобу сугестивного впливу. Модальна карта текстів АДГ орієнтована значною мірою на засоби внутрішнього порядку – на дієслівний спосіб. Серед них продуктивними є індикатив та імператив на тлі цілковитої відсутності суб'юнктиву. Цілковитою відсутністю характеризуються й адвербіальні засоби зовнішньої модальності, тоді як модальні дієслова *may* і *shall* є досить активними, зокрема в директивних закликах.

Прагмасемантична організація текстів АДГ окреслюється різноспрямованими іллокутивними

векторами, які покликані робити одну спільну справу – виконання персуазивного і/або сугестивного впливу агентів дискурсу на цільову аудиторію – клієнтелу дискурсу. Для цього стають у пригоді константувальні, директивні, промісивні тощо мовленнєві акти.

Найпоширенішим способом прагмасемантичного аранжування текстів АДГ є розповідна нарація (констатив). Попри те, що окремі тексти перетворюються на ланцюги директивів, зіткані у своєрідні «директивні полотна», помітним є той факт, що не директивність і не промісивність із їхньою нав'язливою прямою, а констатувальність з її ненав'язливим інтенційним форматом найбільш ефективно доносить до клієнтів АДГ «гімн» провідну національну ідею, яка на тлі дійсних і уявних викликів має зацементувати націю в деяку міцну та неподільну сутність – сутність, у якій пануватимуть непохитні моральні цінності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н.Д. Язык и мир человека. Москва : Школа ЯРК, 1999. 896 с.
2. Астаф'єв О.Г. Гімн. Енциклопедія сучасної України. Київ : Інститут енцикл. досліджень НАНУ, 2006. URL: <https://esu.com.ua/article-30175>.
3. Бахтин М.М. Проблема речевих жанров. Литературно-критические статьи. Москва : Худ. л-ра, 1986. С. 428–472.
4. Бацевич Ф.С. Лінгвістична генеологія : проблеми і перспективи. Львів : ПАІС, 2005. 264 с.
5. Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови. Морфологія. Синтаксис. Донецьк : ВКФ БАО, 2011. 992 с.
6. Ковалів Ю.І. Літературознавча енциклопедія. Київ : Академія, 2007. Т. 2. 624 с.
7. Мурьянов М.Ф. Гимнография Киевской Руси. Москва : Наука, 2003. 280 с.
8. Приходько А.М. Складносурядне речення в сучасній німецькій мові. Запоріжжя : ЗДУ, 2002. 292 с.
9. Askehave I., Swales J. Genre Identification and Communicative Purpose : A Problem and Possible Solution. *Applied Linguistics*. 2001. № 22. P. 195–212.
10. Crystal D. A Dictionary of Linguistics and Phonetics. Oxford : Blackwell Publishers, 2008. 529 p.
11. Kolyada E. The Genre System of Early Russian Hymnography: the Main Stages and Principles of Its Formation. *Journal of the International Society for Orthodox Church Music*. 2018. Vol. 3. Section III : Miscellanea. P. 295–312.
12. Martin J.R., Rose D. Genre relations: Mapping culture. London : Equino, 2008. 289 p.
13. Searle J.R. A classification of illocutionary acts. *Language in Society*. Cambridge University Press, 1976. № 5. P. 1–23.

REFERENCES

1. Arutyunova, N.D. Language and the world of man. M.: Shkola YRK, 1999. 896 p.
2. Astaf'ev, O.G. Anthem. *Encyclopedia of Modern Ukraine*. K.: Encyclopedical Institute. of research of NASU, 2006. URL: <https://esu.com.ua/article-30175>.
3. Bakhtin, M.M. The problem of speech genres. Literary critical articles. M.: Khud. Literatura, 1986, pp. 428–472.
4. Batsevich, F. Linguistic geneology: problems and prospect. Lviv: PAIS, 2005. 264 p.
5. Zagnitko, A.P. Theoretical grammar of the Ukrainian language. Morphology. Syntax. Donetsk: BKF DAO, 2011. 992 p.
6. Kovaliv, Yu. Literary encyclopedia. K.: Academy, 2007. Vol. 2. 624 p.
7. Muryanov, M. Hymnography of Kievan Rus. M.: Science, 2003. 280 p.
8. Prykhodko, A.M. A complex sentence in modern German. Zaporizhzhia: ZDU, 2002. 292 p.
9. Askehave, I., Swales, J. Genre Identification and Communicative Purpose : A Problem and Possible Solution. *Applied Linguistics*. 2001. № 22. P. 195–212.
10. Crystal, D. A Dictionary of Linguistics and Phonetics. Oxford : Blackwell Publishers, 2008. 529 p.
11. Kolyada, E. The Genre System of Early Russian Hymnography: the Main Stages and Principles of Its Formation. *Journal of the International Society for Orthodox Church Music*. 2018. Vol. 3. Section III : Miscellanea. P. 295–312.
12. Martin, J.R., Rose, D. Genre relations: Mapping culture. London : Equino, 2008. 289 p.
13. Searle, J.R. A classification of illocutionary acts. *Language in Society*. L. Cambridge University Press. 1976. № 5. P. 1–23.